

De ontwikkeling van een populatie Canadese ganzen: een probleem?

door Theo Briggeman

Inleiding

In dit artikel gaan we in op het voorkomen van Canadese ganzen in Nederland, waarbij we speciaal stilstaan bij het voorkomen in Zuid-Holland en op Voorne-Putten. Bij het voorkomen in Nederland wordt in het algemeen onderscheid gemaakt in twee (onder-)soorten. De grote Canadese gans (*Branta canadensis*) en de kleine Canadese gans (*Branta hutchinsii*). In deze beschouwing schenken we vooral aandacht aan de grote ondersoort, die we voor het gemak Canadese gans zullen noemen. De populatie heeft zich de afgelopen decennia behoorlijk uitgebreid. Daarbij is inmiddels de vraag gerezen of die toename een halt moet worden toegevoerd. De provincie heeft besloten de populatie te minimaliseren.

Algemeen

De grote Canadese gans is een exoot van Noord-Amerikaanse origine, die in de afgelopen 200 jaar ten behoeve van de jacht op veel plaatsen in West- en Noord-Europa is geïntroduceerd, vooral in Groot-Brittannië en in Zweden. In deze landen is de soort zeer succesvol gebleken. Ook in Duitsland en België broeden Canadese ganzen, onder meer in de buurt van de Nederlandse grens (Voslamber e.a. 2007).

Canadese gans

Broedgevallen

Het eerste broedgeval voor Nederland dateert uit 1951, nota bene in Voornes Duin. Het gaat om verwilderde vogels van het landgoed Strypemonde. In de decennia erna zijn er jaarlijks circa 3-5 paar geteld met een maximum van 25 vogels (Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland 1981; Lensink 1996). Door in de winter regelmatig bij te voederen, bleven de ganzen sterk aan het landgoed gebonden. Ze brachten daar ook hun ruitijd door. Hun aantal werd door jacht gereguleerd, maar ook door gevechten onderling of door vernieling van broedsels door knobbelzwanen (Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland, 1981/Lensink, 1996).

Op Strypemonde zijn de ganzen door eigenaar van Hoey Smith geïntroduceerd. Eind jaren zeventig nam ik in het kader van vogelonderzoek op het landgoed zowel in het broedseizoen als daarbuiten frequent Canadese ganzen waar, vooral bij de grote vijver op het landgoed en

de weilanden eromheen. Ze verbleven ook vaak op het naburige Breede Water. Tussen beide plaatsen vond frequent uitwisseling van vogels plaats. Jaarlijks broedden er enkele paren met jongen. Sinds 1959 broedden er op het Breede Water 1-3 paar (Vogelwerkgroep Avifauna West Nederland 1981). In totaal ging het om enkele tientallen vogels. In hun midden verkeerde vaak een Indische gans (Briggeman, 1977). Elders in de duinen broedde de soort in die periode niet (Marquenie en Veldhuizen, 1984). Aan het eind van het eerste decennium van deze eeuw vestigden zich enkele broedparen op de Beningerslikken (Op den Dries, 2010).

In Nederland broedden er in 1994 95-110 paar (Lensink, 1996), met een totaal van circa 800 vogels. In 2000 werd de populatie op 1000-1400 broedparen geschat. De oorsprong van de Nederlandse populatie moet deels worden gezocht in verwilderde Duitse en Belgische vogels en voor het merendeel in verwilderde parkvogels uit met name Zuid-Holland.

Voor 2005 werd de Nederlandse broedpopulatie op 3000 broedparen geschat en de totale zomerpopulatie op 12000 vogels (Voslamber e.a. 2007). De populatie groeide vervolgens snel. Alleen al in Zuid-Holland nam het aantal zomervogels toe van een kleine 12.000 vogels in 2007 tot bijna 20.000 in 2011. Voor heel Nederland wordt de zomerpopulatie in 2012 geschat op 31.000 vogels (Visser e.a. 2015). Vanaf 2012 vertoont de populatie in Zuid-Holland een lichte daling.

Op Voorne-Putten broeden er inmiddels enkele tientallen paren Canadese ganzen. Zij broeden onder meer op het Groene Strand in Oostvoorne (11 territoria in 2015, Spuimond /Beningerslikken in Zuidland (7 paar in 2016), het Quackjeswater (Hellevoetsluis), het Merrevliet (Rockanje) en het landgoed Strypemonde c.q. het Breede Water (Rockanje) (mondelinge mededeling Hans op den Dries; Adriaanse & Vermaas 2016, vogelatlas 2016).

Winterganzen

De winterpopulatie in Zuid-Holland is ongeveer gelijk aan die van de standpopulatie. Van een aanvulling via wintergasten lijkt tot voor kort niet tot nauwelijks sprake te zijn. In het oosten van het land ligt dat anders: daar wordt de zomerpopulatie aangevuld door Scandinavische en Duitse vogels. Recentelijk is voor het eerst ruitrek in het westen van het land waargenomen, met name in Noord-Holland waar trek naar het noorden is vastgesteld. Waar de vogels naar toe gaan, is niet duidelijk.

Op Voorne-Putten worden er in de winter substantiële aantallen Canadese ganzen gezien. Volgens de voorlopige resultaten van de vogelatlas gaat het om honderden vogels. Over de eventuele beheereffecten (jacht, schudden van eieren enzovoort) zijn nog geen concrete gegevens bekend.

Waarnemingen op Voorne duiden er ook op dat er weinig tot geen uitwisseling met andere populaties plaatsvindt, noch met andere delen van Nederland, noch met het buitenland. Uit data van de Vogelwerkgroep van de KNNV afdeling Voorne zijn over de afgelopen decennia geen terugmeldingen van geringde Canadese ganzen bekend. Ook uit Sovon-onderzoek naar dispersie/ruitrek uit andere delen van het land blijkt dat er geen terugmeldingen van geringde ganzen van Voorne-Putten bekend zijn (zie bijvoorbeeld Voslamber 2011). Wel worden er in de ruitijd (juni-augustus) substantiële aantallen ganzen op Voorne-Putten gezien. Zo werden er bijvoorbeeld in juli en augustus 2016 groepen van 220-250 exemplaren in de Polder Strype (Rockanje) gezien (bron: waarneming.nl).

Beschermde status?

De Canadese gans wordt in het algemeen als exoot beschouwd, hoewel de soort nog steeds op de lijst van beschermde inheemse diersoorten staat (Lensink, 1996). Dat heeft te maken met het feit dat de soort van nature in Europa voorkomt. En ook dat is op zich al opmerkelijk te noemen, nu het gaat om vogels die hun oorsprong waarschijnlijk ook in verwilderde waterwildpopulaties hebben liggen.

De Canadese gans is hierdoor wel als inheemse soort opgenomen in de Flora- en faunawet. Het zou het onderzoeken waard zijn na te gaan op welke populatie ganzen de Nederlandse

vogels is terug te voeren. DNA-onderzoek zou vrij gemakkelijk moeten kunnen aantonen of de huidige populatie zijn oorsprong vindt in verwilderde vogels uit bijvoorbeeld de vogels die in de jaren vijftig op Strypemonde zijn uitgezet en op Voorne zijn gaan broeden. Het zou tot de verbeelding spreken als het eerste broedpaar op Voorne inmiddels is uitgegroeid tot een Nederlandse populatie van zo'n 20.000 vogels.

Ganzenbeheer

In 2014 is door de provincie Zuid-Holland een provinciaal ganzenbeleidskader vastgesteld. Dat Faunabeheerplan 2015-2020 geldt voor zowel standvogels, als voor wintergasten. Gedeputeerde Staten beogen daarmee de inheemse (stand-) ganzen in Zuid-Holland duurzaam in stand te houden. Er wordt in dit plan een kader vastgesteld waarin een evenwicht wordt gevonden tussen de omvang van de van nature voorkomende populaties ganzen in relatie tot aspecten als de veiligheid en schade aan landbouwgewassen en natuurwaarden. In het kader van dit plan is afgesproken om exoten en verwilderde gedomesticeerde soorten te bestrijden. Canadese ganzen worden vooral door middel van afschot en het schudden van eieren bestreden. Daarbij wordt er vanuit gegaan dat de hier verblijvende Canadese ganzen geen trekgedrag vertonen. Ze verblijven met andere woorden het gehele jaar in min of meer hetzelfde gebied. Canadese ganzen mogen daardoor het hele jaar worden gedood. Van de Canadese ganzen werd in 2011 37% afgeschoten. Sinds dat jaar worden er jaarlijks 6000 tot 7000 ganzen afgeschoten. De grootste aantallen worden in augustus en september afgeschoten. In 2012 werden er ruim 400 nesten in Zuid-Holland behandeld. In 2013 ging het om 500 nesten. Op Putten worden nabij de spaarbekkens van Evides veel nesten behandeld. Van het totaal aantal nesten wordt circa 11 tot 13% behandeld. Voor de periode 2015-2020 geldt op basis van de hiervoor genoemde doelstelling dat de populatie uiteindelijk geminimaliseerd dient te worden.

Bedreiging

Begin jaren tachtig werd het niet waarschijnlijk geacht dat de Canadese ganzen een bedreiging vormden voor het herstel van de grauwe gans in de nabijgelegen gebieden (Randstad en Broedvogels, 1981). Inmiddels wordt daar door beleidsmakers verschillend over gedacht.

Canadese gans

Enerzijds wordt erop gewezen dat de populatie-ontwikkeling van met name grauwe ganzen wordt belemmerd doordat Canadese ganzen potentiële biotopen kunnen bezetten, waardoor grauwe ganzen daar niet meer terecht kunnen (Sovon 2011, Visser e.a.2015). Anderzijds moeten we constateren dat de stand van de grauwe gans de laatste decennia enorm is toegenomen en wel zodanig dat de provincie het noodzakelijk acht de soort te reguleren door afschot en andere belemmerende maatregelen. De vraag rijst dan ook of de ontwikkeling van grauwe ganzen werkelijk door de populatie-ontwikkeling van Canadese ganzen wordt bedreigd. Het is ook de vraag of de stand van Canadese ganzen zich na een aanvankelijke groei uiteindelijk als gevolg van autonome ontwikkelingen toch niet zou stabiliseren. Interessant is ook dat uit ringonderzoek is gebleken dat de Nederlandse populatie niet langer op zichzelf staat, maar deel uitmaakt van een internationale populatie. Met name in Noord-Nederland is een uitwisseling met Duitse broedvogels op gang gekomen en worden er ook Zweedse, Deense en Belgische vogels gemeld (van den Bremer en Koffijberg, 2015). In wezen ontwikkelt de soort zich hiermee op dezelfde manier als dat met de brandgans is gebeurd, waar de eerste broedvogels ook via verwilderde exemplaren uit waterwildcollecties plaatsvond en uit aangeschoten brandganzen. De populatie Nederlandse vogels mengde zich vervolgens met Zweedse en Russische vogels. De brandgans wordt echter niet als exoot beschouwd en geniet wettelijke bescherming. Dat leidt er weliswaar toe dat er ook brandganzen worden afgeschoten, maar dat het beleid er niet op is gericht de soort uit te roeien. De provincie Zuid-Holland heeft evenwel de keuze gemaakt Canadese ganzen de komende jaren te blijven bestrijden, ja zelfs in omvang te minimaliseren. Wat dat precies betekent, wordt niet echt concreet gemaakt. Veel vogels zouden er kennelijk niet moeten reesteren. Op Voorne-Putten heeft zich in ieder geval een broedpopulatie ontwikkeld die niet echt als strijdig is met natuur-, landbouw- of veiligheidsbelangen. Het uitroeien van de soort ligt dan niet echt voor de hand.

Literatuur

- Adriaanse K. & Vermaas P. (2015), *Broedvogelinventarisatie De Lagune en het Groene Strand in 2015. Vogelwerkgroep KNNV afdeling Voorne. Mededeling 251.*
- Bijlsma, G., Hustings F. en Camphuysen C.J. (2001), *Algemene en schaarse vogels van Nederland. KNNV Uitgeverij. Haarlem/Utrecht.*
- Briggeman, Th. (1977), *De vogels van Strypemonde in 1976. NJN afdeling Voorne, Rockanje. Dries op den H., Broedvogelinventarisatie 25 jaar Beningerslikken (2010). Vogelwerkgroep KNNV afdeling Voorne mededeling 183.*
- Koffijberg, K., e.a. (2010), *Doortrekkende en overwinterende ganzen in Nederland. De Leven-de Natuur, pag. 3-9.*
- Bremer van den L. & Koffijberg K. (2015), *Exotische ganzen. Kijk op exoten, nummer 13, augustus 2015.*
- Lensink, R. (1996), *De opkomst van exoten in de Nederlandse avifauna; verleden, heden en toekomst. Limosa 69, pag. 103-130.*
- Marquenie J.G.M. & Velthuisen, A.A. (1984), *Vogels van de duinen en kust van Voorne. Het Vogeljaar 32, pag. 245-251.*
- SOVON Vogelonderzoek Nederland (2011), *Risicoanalyse van geïntroduceerde ganzensoorten in Nederland. Sovoninformatiepunt 2010-06. SOVON Vogelonderzoek Nederland. Nijmegen.*
- SOVON Vogelonderzoek (2016), *Voorlopige winter- en broedvogelresultaten per regio 2012-2015. www.vogelatlas.nl.*
- Teixera, R.M. (1979), *Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumenten. 's-Graveland.*
- Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland (1981), *Randstad en Broedvogels. Tilburg.*
- Visser, A., Keuper D.D.J., Huber M., en Guldemond J.A. (2015), *Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015-2020. CLM. Culemborg.*

Voslamber B., van der Jeugd H. en Koffijberg K., (2007), *Aantallen, trends en verspreiding van overzomerende ganzen in Nederland. Limosa 80, pag. 1-17.*

Voslamber B., van der Jeugd H. & Koffijberg K. (2010), *Broedende ganzen in Nederland. De Levende Natuur, pag. 40-44.*

Voslamber, B. (2011), *Canadese Ganzen in Groningen: herkomst ruiende vogels. De Grauwe Gors, 2011-3.*

Exoten vanuit Strypemonde?

door Jacqueline van Hoey Smith

Soms wordt mij gevraagd of ik de herkomst van bijzondere diersoorten of planten in Voornes Duin kan verklaren. In ons "grote plant- en dierboek Voornes Duin 1903" staat alles van voor 1903 beschreven: waar staat welke boom, wat is de afkomst, hoe zijn de percelen ingedeeld, welk dier is waar waargenomen, onder welke omstandigheden etc. Al hoewel grootvader James van Hoey Smith vanwege onder andere zijn scheepvaartactiviteiten reislustig was en hij van zijn verre reizen graag dendrologische souvenirs in de vorm van jonge aanplant meenam om thuis, in de kwekerij, groot te brengen en vervolgens op Strypemonde en omgeving uit te zetten, werden dieren niet ingevoerd. Hij vertelde altijd dat dieren een eigen biotoop en habitat hadden en niet voor niets in verre landen wel voorkwamen en in Nederland niet. De beweringen dat reewild, eekhoorns en zelfs muntjaks door de familie zouden zijn uitgezet, moet ik dan ook ten stelligste ontkennen. Wel is er een verhaal, zelfs met foto!, van een gewond reebokje uit Diergaarde Blijdorp, die daar niet meer kon verblijven en ge-euthanaseerd zou moeten worden. Het dier was in een grote houten kist naar Voorne vervoerd en op Strypemonde in 1957 vrijgelaten nadat het hersteld was. Ongeveer een half jaar later bleek het dier wandelaars aan te vallen en is het reebokje doodgeschoten. Het gewetje van dit eerste jonge reebokje op Voorne is nog voorhanden.

Ree

Onlangs is mij gevraagd of ik iets wist te "vertellen" over de herkomst van de wijngaardslak in Voornes Duin. En ja, hier weet ik inderdaad het fijne van. Mijn vader, een fervent restaurantganger en escargots-in-knoflookboter-genietter reisde ook graag en was met de auto naar de Pyreneeën vertrokken, eind jaren 80. Hij kwam niet met een stekkie of een kist met wijn in de achterbak terug, maar met een doos vol wijngaardslakken. Deze zijn toen her en der